

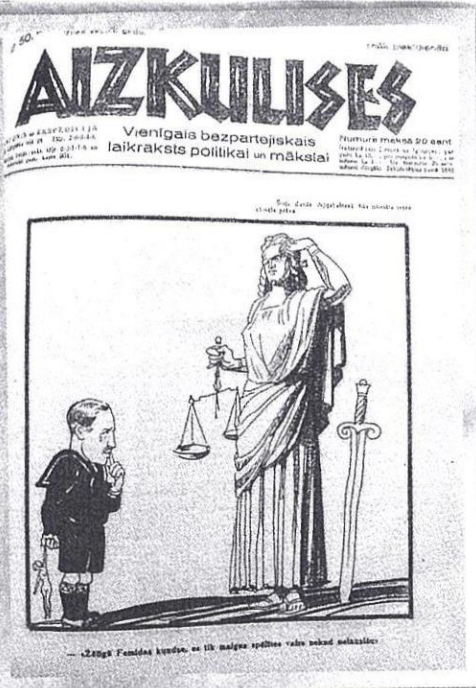
Pirms Latvijas Republikas 90 gadu jubilejas PDz turpina pāršķirstīt pagājušā gadsimta 20. un 30. gadu presi. Šoreiz ne tikai populārāko un ietekmīgāko nedēļas izdevumu «Aizkulises», kas visai savdabīgā un satīriskā veidā aplūkoja smalko aprindu privāto dzīvi, bet arī laikrakstus «Pēdējā Brīdī» un «Brīvā Zeme».

Visskandalozākā tiesas prāva – Benjamiņš uz apsūdzēto sola

1930. gads tiek aizvadīts ar pamatīgu skandālu – miljonāra un populārā laikraksta «Jaunākās Ziņas» izdevēja Antona Benjamiņa dēlu Jāni Benjamiņu apsūdz aktrises Ilgas Zvanītājas izvarošanā. Tiesa Jāni attaisno. Ne viņš, ne ietekmīgais tēvs neatzīst cietušajai sievietei piedzimušo meitu Jolantu par savu radnieci. **Tikai pēc neatkarības atjaunošanas Benjamiņu pēcteči uzmeklē Jolantu. «Mums ir ļoti draudzīgas attiecības,» sarunā ar PDz atklāj sieviete.**

JĀNIS BENJAMIŅŠ.

Benjamiņš pazūd no sabiedrības

Vērtējot Benjamiņu avīzes iespējas ietekmēt sabiedriskos procesus, Nacionālās operas tenors Mariss Vētra raksta: «Sadarbībā ar Saeimā ievēlētām sīkpartijām «Jaunāko Ziņu» redaktori spēja radīt ministru kabinetu krīzes, izvēlēties jaunus ministrus un sadalīt ienesīgās direktoru vietas. Visos Rīgas teātros par direktoriem sēdza vai nu tieši «Jaunāko Ziņu» līdzstrādnieki, vai varenajai avīzei uzticīgi pavalstnieki. Bezpartejiskais pēcpusdienas laikraksts var rotājoties celt un gāzt arī katru mākslinieku Rīgā un Rīgas teātros. «Jaunāko Ziņu» redaktori šo privilēģiju ar prieku izmanto.»

Savukārt nedēļas žurnāls «Aizkulises» apgalvo, ka Latvijā ir divas ārlietu ministrijas – oficiālā un Benjamiņu. «Vai tas normāli, ka Benjamiņš cenšas spēlēt zināmu lomu valsts aparātā? Vai tas pieļaujams, ka mūsu sūtņi, konsuli un ierēdņi nāk klanīties Benjamiņam?» jautā «Aizkulises».

Protams, bagātajai ģimenei netrūkst ienaidnieku, tāpēc daudzi ar jaunu prieku uztver ziņu, ka Benjamiņiem beidzot ir lielas nepatīkšanas. Proti, 1930. gadā Antona Benjamiņa dēls no pirmās laulības Jānis Benjamiņš tiek apsūdzēts par kādas jaunas aktrises izvarošanu. Kad šī ziņa nokļūst vairāku laikrakstu pirmajās lappusēs, Jānis Benjamiņš, kas zināms kā saviesīgs cilvēks, kā uz burvja mājienu pēkšņi nozūd no sabiedrības redzes-

loka. Starp citu, Jānis Benjamiņš ir arī viens no «Jaunāko Ziņu» redaktoriem, un viņš savā izdevumā sniedz šādu paskaidrojumu: «Esmu pārliecināts, ka pret mani vērstos uzbrukumus tiesas izmeklēšana atradīs par nedibinātiem.»

Cienā ar stipriem dzērieniem

Gaidot sensacionālo tiesas prāvu, Rīgas laikraksti vēsta, ka cietusi ir 21 gadu vecā aktrise Ilga Zvanītāja, kurai no šā vardarbīgā sakara piedzimusi meitiņa. Dzemdības notikušas 1930. gada 12. augustā Rīgā. Skolas ielas klīnikā, turklāt mazā princesīte esot ļoti līdzīga Jānim Benjamiņam. Tiek arī ziņots – miljonāru ģimene šo bērnu nevēloties redzēt, un Jānis kategoriski noliedzot, ka meitenīte ir viņa bērns.

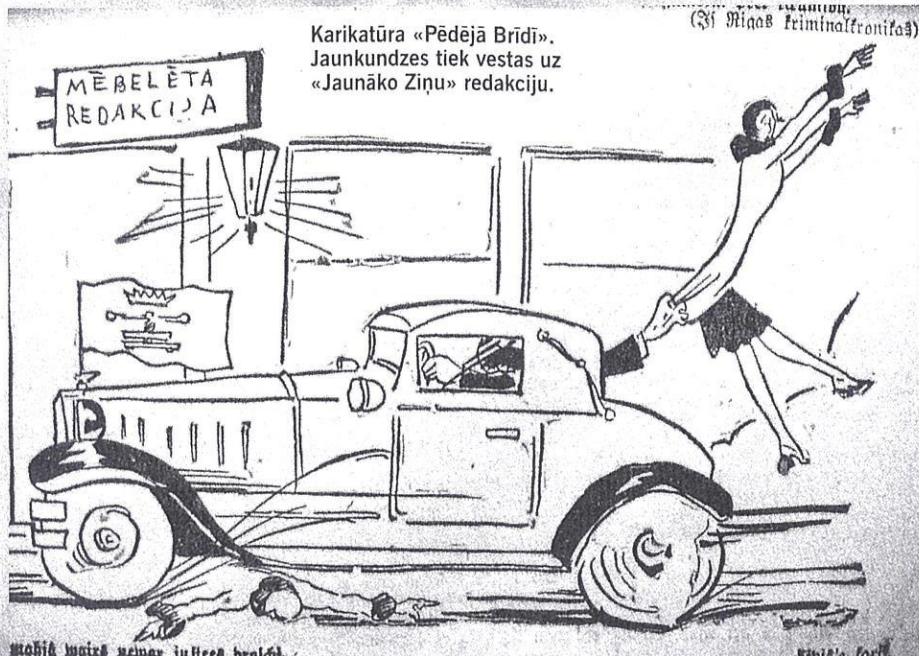
Laikraksts «Pēdējā Brīdī» raksta: «Rīgas apgabaltiesā nāk iztiesāšanā sensacionālā izvarošanas prāva. Sakarā ar šo notikumu mūsu aristokrātu aprindās valda jūtams savīļojums. Dzīvokļos, uz ielas, tirgos, restorānos un klubos – visur to pārrunā un spriež par prāvas iznākumu.» Avīze arī izstāsta, kas īsti noticis liktenīgajā izvarošanas vakarā:

«Kad Ilga iepazinusi ar jauno miljonāru, viņš bijis uzkrītoši laipns un izpatīgs. Ilgai nekas nebija pretī ar viņu turpināt iepazīšanos. Šad un tad savas draudzenes pavādīja viņa kopā ar Jāni Benjamiņu vizinājusies automobili, apmeklējusi kafējnīcas, te-

ātrus utt. 1929. gada 11. novembra vakarā Benjamiņa automobili pie Ilgas aizbraucis Jāņa tuvākais draugs D., kurš Ilgu uzaicinājis ņemt dalību kādā vakarā, kurā piedalīsies arī Jānis. Ilgai nebija nekas pretī, bet viņa uzaicinājumam nevarējusi piekrist, ja tānī sabiedrībā nevarētu piedalīties arī viņas draudzene. Tad Jāņa draugam nekas neatlika kā aicināt līdzī arī Ilgas draudzeni. Dāmas aizvestas uz Kalēju ielu, un automobili apstājies pie «Jaunāko Ziņu» durvīm, kur jau gaidījis Jānis Benjamiņš.

Viņš dāmas lūdzis ienākt pie sevis dzīvoklī sasildīties, pēc tam kaut kur izbraukt. Jaunavas arī paklausījusies Benjamiņa uzaicinājumam. Bagātnieka dzīvoklis bija ērti iekārtots ar klātu galdu. Tūlīt Benjamiņš līcis galdā visādus stiprus dzērienus un dārgus vīnus. Teicis, ka dāmām vajag sasildīties, un Ilgai ielējis glāzītī sarkana dzēriena. Ilga to pielikusi pie lūpām un iztukšojusi līdz pušē. Pēc tam pasniegti citi dzērieni. Jaunava, kura nekad alkoholu nelietojusi, sākusī pagurt. Viņa vairs nevarējusi palikt pie galdā un sūdzējusies par šausmīgām galvas sāpēm. Benjamiņš lūdzis Ilgu ieiet otrā istabā un atpūsties. Tad pats viņu pavadījis aiz rokas.

Ilgas draudzene gribējusi iet apraudzīt sagurušo, bet Jāņa draugs nelaidis, teikdams, ka gan Benjamiņš pats tikšot galā – varbūt pašlaik liekot galvas kompreses. Benjamiņš ienācis uztraukts, bez

Jaunāko Ziņu redakcijā.

žaketes. Ilga bijusi galīgi pagurusi, nekā nevarējusi pateikt. Tad Jānis līcis aizvest mājās.

No tā laika Jānis Benjamiņš sācis palikt vēsāks pret skaisto Ilgu. Vēlāk Ilga sūdzējusies savai mātei, ka ar viņu noticis kas šausmīgs. Un tā lieta nēmusi likumīgu virzienu.»

Jāprecizē, ka tas viss notika Vecrīgā, Kalēju un Audēju ielas stūra ēkā – apakšējās stāvos iekārtota «Jaunāko Ziņu» redakcija, bet piektajā – Benjamiņa dzīvoklis. Daudzi laikraksti ar neslēptu prieku raksta, ka izvarošana notikusi «Jaunāko Ziņu» redakcijā. Bet avīze «Latvis» ironizē: «Tiek ziņots, ka Rīgas labākajā sabiedrībā noticis kāds skandalozs izvarošanas gadījums, ar ko nodarbojas tiesu iestādes. Notikums ir paties. Bet ir nepatiesība, ka tas noticis Rīgas labākajā sabiedrībā. Izvarošana notikusi «Jaunāko Ziņu» redakcijā.»

Sabiedrību aicina pievērst uzmanību, ka incidents noticis 1929. gada 11. novembrī, bet meitina piedzīmusi 1930. gada 12. augustā – akurāt pēc deviņiem mēnešiem un vienas dienas.

Protams, saceltā ažiotaža ir smags un nepatīkams pārbaudījums Benjamiņu ģimenei. Būdami lieli saviesīgās dzīves baudītāji, viņi spiesti ierobežot gan pašu rīkotās balles, gan citu pasākumu apmeklēšanu, jo par nepatīkamo notikumu runā visās malās.

Apsūdzētais iešmauc pa sētas durvīm

Apsūdzība pret Jāni Benjamiņu inkriminēta pēc Soda likuma 520. panta 2. daļas: «Kas izdarījis kupošanos: apzināti ar tādu sievieti, kura nav spējīga saprast ar viņu izdarītā nodarījuma raksturu un nozīmi vai vadīt savu rīcību aiz slimīga gara darbības traucējuma, vai nesamaņas stāvoklī būdama, vai aiz garīgas neattīstības, kas cēlušies no miesīga trūkuma vai slimības, sodāms ar ieslodzījumu pārmācības namā uz laiku ne mazāk par trim gadiem.»

Lai neizvairītos no izmeklēšanas, tiesa nolemj, ka Benjamiņam jāiemaksā drošības nauda – viens miljons rubļu. Tik daudz jaunajam Benjamiņam nav, bet šo summu nekavējoties noskaita viņa tēvs Antons.

Vēlāk Jānis Benjamiņš iesniedz Senāta administratīvajam departamentam lūgumu atcelt Rīgas apgabaltiesas prokurores ierosinājumu par viņa saukšanu pie tiesas atbildības, bet Senāts noraida

lūgumu un lietu nosūta atpakaļ uz tiesu palātu.

Sensacionālā tiesas prāva sākas 18. decembrī, Rīgas apgabaltiesas gaitenī ir pārpildīti ar ziņkārīgām dāmām un žurnālistiem. Gaidot Jāni Benjamiņu, pie tiesas ēkas dežurē pulciņš fotogrāfu, bet, kā raksta «Aizkulisēs», Benjamiņš izrādās par visiem gudrāks – viņš iešmauc pa sētas durvīm, pa kurām parasti ievad arestantus.

Cietusi Ilga Zvanītāja uz tiesas prāvu ierodas mātes un audzītēja pavadībā, bet pēc brīža viņai kļūst slikti, un viņu izved ārā. Jānis Benjamiņš tiesā ierodas bez radniekiem, viņu pavada «Jaunāko Ziņu» līdzstrādnieki. Apsūdzēto tiesā pārstāv trīs ietekmīgi advokāti: Šmits, Šablovskis un Antons. Žurnālisti lēš, ka šie advokāti, kas ir vieni no dārgākajiem Rīgā, par saviem pakalpojumiem no Benjamiņa noplēsuši aptuveni 10 000 latu.

«Brīvā Zeme» raksta: «Ienākot Zvanītājai tiesas zālē, Benjamiņš sēž kā pārkameņojies un tikai vēlāk, kad jaunava sāk atbildēt uz tiesas jautājumiem, pievērš viņai skatu. Ilga uz Benjamiņu nepaskatās ne reizi.»

Pēc neilgas apspriešanās tiesa nolemj izskatīt lietu aiz slēgtām durvīm. Žurnālisti un citi intere-

Juristi apgabaltiesā
apspiež tiesas prāvu.

Biāri, nee šo mēliņu prolam! Tas nav mane bērns, tas ir manu konkure

Jaunkundzes pašas karas kaklā

Kaut cietušās Ilgas Zvanītājas ģimene pat uz pusi nav tik ietekmīga kā Benjamiņu, tā ir labi pārtikusī un cienīta. Jaunās aktrises audzītēvam Otto Grobiņam pieder lombards, bet viņas tēvs Jānis Zvanītājs ir Līvānu pilsētas galva. Aktrise strādā Rīgas Krievu teātrī, bet pirms tam aktiermeistarībā skolojusies Parīzē un Strasbūrā. «Ilga Zvanītāja vēl jauna un baudījusi priekšzīmīgu audzināšanu, līdz notikuma brīdī viņa arī nepazinusi dzīves ļaunās puses,» raksta «Pēdējā Brīdī». Avīze arī piebilst, ka tragiskais atgadījums izpostījis Ilgas nākotni – viņai bijis līgavainis, kas tagad par savu līgavu negrib ne dzirdēt. Aktrises māte žurnālistiem atklāj, ka pēc notikušā Ilga gribējusi izdarīt pašnāvību un droši vien būtu izdarījusi, ja vien viņas draudzene nebūtu visu atklājusi Ilgas mātei. Pirms tiesas pie Ilgas piederīgajiem vai katru dienu ieradušās dažādas personas un ieteikušas izlīgt ar Benjamiņu, bet ne Ilga, ne viņas radi nekādās darīšanās nav ielaidušies.

Izprašņājot uz tiesu ataicinātos lieciniekus, žurnālisti noskaidro, ka 38 gadus vecajam Jānim Benjamiņam ir daudz draugu no tā sauktās zelta jaunatnes – bagātu tēvu dēlu un jaunu vecpuišu aprindām. «Starp tiem minami vairāki ārlietu

Juristi arī tiesas durvīm.

Cietusi ar bērnu un Temidu. Zīmējums «Pēdējā Brīdī».

Minis navi ištvarotās...

Dr. Bindeš filozofijums.

Ilga Zvanītāja tiesas prāvas laikā.

Ilga Zvanītāja, acetuse.

ministrijas darbinieki, juniors Benjamiņš gatavojās sūtņa amatam, bet tagad melns krusts pāri. Tur vajag nevainojamu reputāciju, raksta «Pēdējā Brīdī».

Jaunais Benjamiņš tiek raksturots kā labs deļotājs un saviesīgu pasākumu apmeklētājs, kam ir liela piekrišana pie dāmām. Kāds liecinieks apgalvo, ka Jānis ilgi nespēj palikt viens un viņam nepieciešama sabiedrība. «Gadās, ka pusdienojam vai vakariņojam Jūrmalā, un Benjamiņš tādās reizēs parasti uzaicina: «Ko mēs te sežam, iesim sameklēsim kompāniju.» Kā bagāts cilvēks un automobīla īpašnieks Benjamiņš spēlēja lauvu lomu. Un jo sabiedrība lielāka, jo arī gods viņam lielāks,» teic Benjamiņa paziņa. Viņš gan apšauba, ka Jānis esot vainīgs. Jaunkundzes pašas karoties bagātniekam kaklā, regulāri zvanot un aicinot uz satikšanos.

Prokuratūra nepārsūdz spriedumu

Tiesas sēdes starplaikos Benjamiņš uzturas Rīgas apgabaltiesas bufetē. Kā vēsta laikraksti, ar advokātiem un žurnālistiem viņš runā ar vieglu smaidu, tomēr nespējot noslēpt lielo nervozitāti. Pirmajā dienā lietas izskatīšana ievēlās līdz pat pusnaktij, un ap pusdivpasmītiem žurnālisti apgabaltiesā izdzird šaušalīgus kļedzienus. Kā izrādās,

kļedzēja ir cietušās draudzene Valija Zvagule, kuras nervi neiztur vairāku stundu pratināšanu. Pēc piedzīvotās histērijas tiesa nolēmj pārcelt lietas izskatīšanu uz nākamā dienu.

Līdz pat sprieduma pasludināšanas dienai nekādu incidentu vairs nav. Žurnālisti cītīgi dežurē pie tiesas zāles slēgtajām durvīm un mēģina nointervēt lieciniekus, bet tie no sarunām izvairās. Vislielākā sensācija ir pats spriedums – tiesa pilnībā attaisno Jāni Benjamiņu un arī noraida civilprasību 600 latu apmērā kā kompensāciju par ciešanām. Liela sabiedrības daļa ir šoka par tādu iznākumu. Bet Jānis Benjamiņš, neslēpjot gandarījumu, «Jaunākajās Ziņās» raksta: «Gandrīz veselu gadu nepārtraukti turpinājās dažādos laikrakstos nekautrīgi uzbrukumi un kengājumi, kuri pēdējās dienās ar vēl nepieredzētu nekrietnību tika iznesti uz ielas. Tiesas attaisnojošais spriedums ir arī spriedums tiem, kas atļaujas kengāties un safabricēt falsifikācijas.»

Žurnālisti jau gatavojas nākamajam raundam, kad tiek piedzīvots rets gadījums tiesas praksē – prokurors nepārsūdz tiesas spriedumu. Laikraksts «Pēdējā Brīdī» ziņo: «Nu ir Jānis drošībā!»

Zvanītāja – aktrise latviešu filmās

Pēc smagās un nepatīkamās tiesas prāvas jaunā aktrise dodas uz sava tēva dzimto pusi – Līvāniem.

«Jēkabpils Vēstnesis» 1931. gadā raksta: «Līvānos uzvesta luga «Uguns roņāls». Galveno lomu spēlēja I. Zvanītāja. Viņa ievēlota par «Mis Līvāni» pēc šīs izrādes rīkotajā skaistuma konkursā.»

Vēlāk aktrise vairākas sezonas ar panākumiem nostrādā Liepājas teātrī, pēc tam tiek angažēta Rīgas Krievu drāmas teātrī. 1937. gadā viņa apprecas ar literātu Armandu Melnalksni, bet kara laikā izšķiras. Padomju laikā pieņem pseidonīmu Ilga Zvanova un 1953. gadā sāk strādāt Latvijas PSR Valsts filharmonijā par daļlasiātāju. Spēlējusi epizodiskas lomas filmās «Ceplis», «Atcerēties vai aizmirst» un «Par mīlestību pašreiz nerunāsim». Režisors Jānis Streičs atceras, ka Ilgu Zvanovu aicinājis uz provēm filmā «Mans draugs – nenopietns cilvēks», bet Lilita Bērziņa viņu izkonkurējusi. «Zvanova bija aristokrātiska izskata kundze, varēja spēlēt augstdzimušas dāmas,» sarunā ar PDz teic režisors.

1988. gadā aktrise aiziet mūžībā, apglabāta Saulkrastu kapos.

Benjamiņi beidzot atzīst savu radinieci

Jānim Benjamiņam dzīve sagādā krietni rūgtāku likteni. Trīsdesmitajos gados viņš nodibina ģimeni, bet 1940. gadā tiek izsūtīts un pēc pāris gadiem nomirst Astrahanā.

1930. gadā dzimusi Ilgas Zvanītājas meita Jolanta, par kuru reiz rakstīja gandrīz vai visa Latvijas prese, tagad dzīvo Jēkabpils rajona Dīnājas pagastā. Telefonsarunā ar PDz viņa stāsta – ģimenē ne mirkli nav apšaubīts, ka viņa ir Jāņa Benjamiņa meita. Jolanta piebilst, ka pēc skandalozās tiesas prāvas Benjamiņš par viņu neesot ne interesējies, ne maksājis alimentus. Tagad situācija ir radikāli mainījusies – 1993. gadā Jolantu sameklējuši Benjamiņu ģimenes pēcnācēji, kuri padomju laikā dzīvojuši emigrācijā. Arī viņiem neesot šaubu, ka Jolanta ir Jāņa Benjamiņa meita. «Mums ir ļoti draudzīgas attiecības. Piemēram, Antons Benjamiņš mani apciemoja vēl pagājušajā vasarā.» Jautāta, vai viņa nepretendē uz Benjamiņu ģimenes īpašumiem, Jolanta atbild noliedzoši. «Cik zinu, tur ir daudz mantinieku un ļoti sarežģīta situācija ar mantojuma lietām. Turklāt esmu atguvusi savas dzimtas īpašumus, tāpēc man Benjamiņu mantu nevajag.» Viņa piebilst, ka nākamgad viņas mātei būs 100 gadu jubileja. «Ceru, ka līdz tam laikam vēl nodzīvošu,» teic 78 gadus vecā Jolanta Tjarve.

ILGA ZVANĪTĀJA 30. gadu sākumā.

Aktrise 60. gados.

Ilga Zvanova

ALGIRDAS ALKŪS

Olga Zvanītāja (Zvanova).
1928. gads.

Muktupāvela Laima
Mīļa. Benjamiņa: biogrāfiskais romāns . –
Rīga: apgāds Daugava . – 2005 . – 289.lpp.